

Cegielski, Tadeusz

Wielanda Zakon Kosmopolitów

Ars Regia 9/15 - 16, 78

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WIELANDA ZAKON KOSMOPOLITÓW

Prezentujemy w przekładzie Marii Cegielskiej tekst Christopha Martina Wielanda (1733-1813), niemieckiego poety, prozaika, publicysty epoki Oświecenia, zarazem teoretyka wolnomularstwa. Jako profesor filozofii w Erfurcie (od 1769 r.) pozostawał pod wpływem myśli angielskiej i francuskiej; oświeceniowym poglądom dał wyraz w powieściach *Agathon*, *Der goldene Spiegel*, *Musarion oder der Philosoph der Grazien*, *Der neue Amadis*, *Die Geschichte der Abderiten*. Związany był długoletnią przyjaźnią z Goethem i Herderem; w latach 1733-1789 wydawał czasopismo „Der Teutsche Mercur”. W 1772 roku dał na łamach „Merkurego” wyraz swemu zaniepokojeniu rozbiorem Polski i jego negatywnymi konsekwencjami dla Rzeszy Niemieckiej.

Ze „sztuką królewską” związał się późno, bo dopiero w 76 roku życia. W 1806 roku został członkiem weimarskiej loży „Amalia”; w jego inicjacji uczestniczył m.in. Goethe. Z tego okresu pochodzą trzy opublikowane mowy lożowe Wielanda: *Über den Zweck und Geist der Freimaurerei*, *Wie verhält sich das Ideal der Freimaurerei zu ihrer dermaligen Beschaffenheit* oraz *Über das Fortleben im Andenken der Nachwelt*. Obłożna choroba nie pozwoliła mu ich przedstawić osobiście.

Mowy stanowią wyraz od lat rozwijanej przez pisarza idei „wolności, równości i braterstwa” jako „kluczy do tajemnic wolnomularstwa”. Równocześnie Wieland nawiązał w nich do koncepcji „republiki światowej” i „obywatelstwa świata”, które to pojawiły się m.in. w utopijnej powieści *Die Geschichte der Abderiten* (1774), oraz w opublikowanym w 1788 roku na łamach „Der Teutsche Mercur” eseju *Tajemnica Zakonu Kosmopolitów*¹. Tytułowi kosmopolici przeistoczyli się tu w „teopolitów” – braci wolnomularzy: „wolnomularz jest jako obywatel obywatelem świata, lub też, wyrażając rzecz w duchu naszej nauki, teopolitą, członkiem uniwersalnej wspólnoty Boga”.

T. C.

¹ Na temat związku niniejszego tekstu z wcześniejszą powieścią Wielanda o Abderytach, por. G. H u n e r f a u t h, *Bruder Wielands Kosmopoliten und ihre Beziehung zur Freimaurerei*, „Bauhütte” 1909, Bd. 52, Heft 20, s. 185-186. O wolnomularskiej aktywności Wielanda, por.: R. F i s c h e r, *Deutsche Geistesherren in ihrer Wirksamkeit auf dem Gebiete der Freimaurerei*, Leipzig 1881; W. A r n d t, *Die Freimaurerei und unsere Dichter*, [w:] i d e m, *Logen-Reden*, b.m.w. 1900, s. 55-80 (wyd. 2: b.m.w. 1906, s. 68-90); por. także obszerną notkę w: E. L e n n h o f f, O. P o s n e r, *Internationales Freimaurerlexikon*, Zürich 1932, szp. 1701-1703.